

**ŽENSKÉ STUDIUM
NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH STŘEDNÍCH
A VYSOKÝCH.**

ALMANACH.

Redakční kruh: Ph. Dr. A. Berkovcová, A. Císařová,
Ph. Dr. A. Fischerová, J. Knedlhansová, L. Machová,
Ph. Dr. Marie Slavíková.

Z redakce odpovídá: Ph. Dr. Marie Slavíková.

V PRAZE 1917.
NÁKLADEM SDRUŽENÍ AKADEMICKY VZDĚLANÝCH ŽEN.
TISKEM ROLNICKÉ TISKÁRNÝ.

76 975

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1000297435

ČISTÝ ZISK BUDE ODEVZDÁN PODPURNÝM FONDOM
PŘI SDRUŽENÍ AKADEMICKY VZDĚLANÝCH ŽEN V PRAZE.

54 K 9167

K PAMĚTI DESETILETĚ ČINNOSTI
SDRUŽENÍ AKADEMICKY VZDĚLANÝCH ŽEN
V PRAZE.

1908/9—1917/18. •

TISKEM ROLNICKÉ TISKÁRNY V PRAZE.

OBSAH.

<i>Eliška Krásnohorská: Na úsvitě nové doby</i>	Str. 7
---	-----------

ČÁST PRVNÍ.

<i>PhDr. Marie Slavíková: Divčí gymnasia</i>	9
<i>E. Kholová: Divčí lycea</i>	38
<i>PhDr. L. Kaplanová-Slavíková: Divčí studium na střední škole chlapecké</i>	56

ČÁST DRUHÁ.

<i>I. Sch. E.: Dvacet let ženského studia na české universitě</i>	67
<i>PhDr. M. V. Babáková: První střediska českých studentek</i>	78
<i>PhDr. Anna Fischerová: Z počátku organizace akademicky vzdělaných žen</i>	87
<i>PhDr. Marie Slavíková a PhC. Anna Cisařová: Deset let Sdružení akademicky vzdělaných žen</i>	96
<i>F. Křišťana Hrušková: Studentky v »separátním« Sdružení A. V. Ž. a ve spolcích studentských</i>	121

Akademičky ve studentských a jiných spolcích.

<i>I. Jár. J. Knedlhansová: Akademičky ve spolcích studentských</i>	127
<i>II. PhDr. M. V. Babáková: Akademičky v Ústředním spolku českých žen</i>	133
<i>III. Marie Tůmová: Ženy akademicky vzdělané a Ženský klub český</i>	138

ČÁST TŘETÍ.

	Str.
<i>PhDr. Anna Berkovcová:</i> Ze střední školy do praktického života	144
<i>PhDr. Marie Slavíková:</i> Učitelství na dívčích školách středních	153
<i>Marie Gebauerová:</i> K otázce existence lycejních učitelek	174
<i>MUC. Vl. Kozáková:</i> Několik slov o studiu medicíny	180
<i>Dr. Zd. Hásková:</i> Trochu vzpomínek	183
<i>I. Sch. E.:</i> Studijní vzpomínka	192
<i>PhDr. Anna Fischerová:</i> Z pobytu na cizích universitách	198
—M—: My a sociální práce	213

Podporujte Kolej posluchaček vysokých škol při Sdružení akad. vzděl. žen,

jež poskytuje studentkám bytu a stravy buď zdarma nebo za velmi snížený plat. Přijímá též studentky za úplný plat. Místnost kolejni v Praze-II. Spálená ul. 13, I. p. Zakládajícím členem Kolejního odboru může se státi každý, kdo splatí jednou pro vždy 200 K, přispívajícím, kdo platí ročně 10 K, činným (akademický) s roč. přisp. 2 K. Přispěvky řiďte pí. M. Juřenové, Král. Vinohrady, Lužická 40.

Kdo se chce poraditi o přípravě k budoucímu povolání dívky, jež dokončila školu obecnou, měšťanskou nebo střední, nechť se obrátí na **Poradnu Sdružení akad. vzděl. žen** při Zemské umisťovací kanceláři v Praze-II., na Zderaze č. 14. Uřaduje se zdarma každý čtvrtek a sobotu od 4—6 hod. odp. Na dopisy ochotně se odpoví.

O odborném vzdělání po absolvování střední školy informuje brožura Ph. Dra A. Berkovcové:

Kam ze střední školy dívčí.

Vydalo Sdružení akad. vzděl. žen nákladem vlastním. Cena 20 hal., poštou 30 hal. Objednávky řiďte M. Adamové, lyc. učit., Praha-VII., Čechova 32.

K domácímu vyučování doporučujeme pp. rodičům řádné studentky i absolventky vysokoškolské. Dotazy přijímá Vlasta Švarcová, Dejvice, Polská 2.

Ředitelstvím dívčích škol doporučujeme síly státně zkoušené dle svého suplentského seznamu. Dotazy přijímá Dr. M. Slavíková, Král. Vinohrady, Lužická 24.

Kolegyně, ve vlastním zájmu ženského studia učte se na své možnosti!

Člen činný platí jené pouze 200 K, zakládající jednou pro vždy 500 K. Přispěvky řiďte pí. M. Juřenové, Král. Vinohrady, Lužická 40. Pokladni jest Ph. St. J. Weissová, Praha-II. Krakovská 7.

Ph. Dr. ANNA FISCHEROVA:

Z počátků organizace akademicky vzdělaných žen.

Léta mého vstupu na universitu spadají do doby, kdy určité přípravné kroky a práce již byly vykonány.*) Bylo několik řádných posluchaček na medicíně a na filosofii — na Minervě suplovaly dvě její absolventky a první žena dosáhla doktorátu filosofie. Bylo tu — je-li dovolena metafora — již cosi jako viditelná církev, viditelné království Minervino, ne jen pomysly, dohady, aspirace, jako za prvních let mého středoškolského studia.

I v organizaci byl položen základ. Utvořil se zatím Ženský kroužek při literárním a řečnickém spolku »Slavia«, prozatím ne sice četný, ale velmi slibný, velmi optimistický a horlivý získati členy z řad nových studentek. Se mnou neměly mnoho práce, velmi snadno mne získaly, přála jsem si již ve škole poznati spolkový život. Z mých kolegyň, které se mnou zároveň maturovaly, žádné, myslím, pro tu dobu nezískaly. Já však jsem zůstala svému předsevzetí věrna a byla jsem brzy zvolena do výboru

*) Klademe za sebe oba články, jež dobře zachycují obraz tehdejších středisek studentských, ač některé události se opakují. — Pozn. red.

a docela, přes své námitky, že jsem nejmladší, nezkušená, stala jsem se předsedkyní. Současně jsem po kolegyni Červenkové převzala knihovnictví ve spolku »Slavia«, k němuž jsme byly přidruženy a v jehož výboru měl být také vždy někdo z členů ženského kroužku. Byla jsem tomu velmi ráda, že mne poutaly stejné zájmy k ženské organizaci v akademickém světě. Celý universitní život měl pro mne tolik novosti, že jsem byla ráda, že tu je středisko, do něhož je možno se všemi svými, od běžných zájmů tak odchylnými poznatky, tužbami a otázkami se uchýliti.

Universitou se přede mnou otevřely nové, netušené perspektivy, nevěděla jsem nikdy před tím, že bude tou měrou na mne působiti. Zdálo se mi, že mé kolegyně byly tu nějak mnohem dříve doma a vpravovaly se rychleji v odborné studium než já, která jsem vnímala věci nejdříve jaksi celkově, typicky — a pak teprve, či správněji vedle toho, si všímala zvláštní povahy jednotlivých disciplin a svého vztahu k nim. Musila jsem se vyrovnávat s problemem *t h e o r i e*, *t h e o r e t i c k é h o* studia vůbec, jednak vzhledem k požadavkům altruismu, jednak vztahem k přímému zdůrazňování své osobnosti ve smyslu individualismu a jakéhosi mladistvého revolučního naladění duše. Bylo mně potřebí sourodého okolí, abych se mohla s těmito problémy vyrovnati.

Také o ženskou otázku jsem se začínala vážně zajímati. Bylo to vlivem debat v kroužku a ovzduší spolku »Slavia« samého, kde byl čilý duševní život. Měl za úkol vésti k theoretickému studiu otázek soudobých, jako byl individualismus, otázka sociální, poměr studentstva k po-

litice, náboženství atd. Nechtěl, aby se již studenti činně účastnili života politického, nýbrž bral dobu universitního studia jako stadium přípravy pro život vůbec, po němž měli teprve jeho členové vstoupiti s vyhraněnými úsudky do praxe. Hlavní důraz se kladl na diskuse, »Slavia« byla něco jako touž dobou v Německu a Vídni existující »Diskussionsklub«. Články o jednotlivých bodech, svrchu vytčených a jim blízkých, vycházely v orgánech spolku, jímž byly »Studentské Směry« a ročně vydávaný »Almanach Slavie«. Ve členstvu byli studenti smýšlení hlavně realistického a socialistického, ale spolek sám neměl býti určitého politického zbarvení, nýbrž dával průchod různým názorům. U jeho členů bylo mnoho krásného, mladého idealismu a vůči nám opravdová snaha stvořiti pravou kolegiální a solidaritu. O našem poměru k spolku se někdy mnoho mluvívalo, zda jsme sekce či kroužek, což podle stanov bylo ovšem různé, o tom, pokud jsme kolegiální, pokud naše debaty mají býti mužům přístupny a pod. Přispívaly jsme do Studentských Směrův a do Almanachu články o ženském hnutí a zprávami o činnosti svého kroužku, jež spočívala právě v referátech a debatách o jednotlivých bodech ženské otázky, kterou jsme sledovaly na základě vydaných již publikací.

K našim cílům také patřilo, aby jednotlivé body feminismu byly od odbornic zpracovány z různých hledisek: anthropologického, sociologického, historického a pod. Podle analogie spolku i práce v našem kroužku znamenala průpravu pro život, ne ještě přímou účast v něm — tedy v našem případě pro feminism. Proto se u nás hovořovalo sine ira et studio o Marholmové, Lily Braunové, o hnutí ženském třetího stavu a pod. Večírky bývaly ně-

kdy jen pro nás, někdy i pro kolegy, kteří přicházeli a debatovali. Nechtěly-li jsme jich někdy připustiti, vyčítali nám to. Mluvívало se také o otázkách praktického významu, o prostituci, o celibátu učitelek a pod. Vedle studentek a absolventek universitních chodívала k nám sociální demokratka Karla Máchová, některé učitelky, jež, tuším, také studovaly na universitě, Fiedlerová, Bonaventurová, později také pí. Anna Maria (Tilschová), jež vydávala své první články v Besedách Času, pí. Herbenová a pod. Měly jsme hezkou knihovnu.

Ale vedle sebevzdělávací činnosti jsme chtěly mít ještě jiné zásluhy — vnější činnost, pracovat na př. mezi dělnicemi a obchodními pomocnicemi — myslím však, že se to neuskutečnilo. Za to jsme pořádaly cyklus přednášek o ženě v různých literaturách a uměních — přednášeli Šalda, Karásek a j. — slíbena byla také přednáška pí. Hanny Kvapilové »O ženě v dramatickém umění«, k níž však nedošlo. Jiná akce na venek byl pokus o poměštění nebo postátnění »Minervy«, k němuž jsme měly získat účast slč. Krásnohorské. Nesouhlasila jsem sice, byla jsem vždy názoru, že se emancipační hnutí a ženské studium má stavěti vedle proudu a pracovati k odstátnění a odměštění školství vůbec, k většímu individualismu, ale ježto jsem se prý měla »polepšiti«, byla jsem s kolegyní Honzákovou delegována k slečně Krásnohorské, ale akce neměla výsledku. Zaučovala jsem se tak do spolkové agendy. Pamatuji se — byť ne na jednotlivosti — že jsem velmi mnoho prožívala a uvědomovala si, také v tom ohledu, že se ve mně tvořilo sociální vědomí, solidarita vůči ženám ještě jiného druhu, než se mohla vyvinouti ve škole. Prožívala jsem cos jako tvoření »moderní ženy«

v sobě, jež se odlišovala od staré, zděděné tradiční formy ve mně. —

Bývala jsem také přítomna výborovým schůzím spolku »Slavia«, jednak jako knihovni, jednak v zastupování zájmů kroužku. Trvalo dosti dlouho, než jsem k této své činnosti nabyla vztahu.

Ale přicházely zlé časy. »Slavia« se nezamlouvala příliš našemu obecnstvu ani oné části studentů, kteří byli engažováni v pozitivní politice. Vytýkala se jí neživotnost, exklusivita, mluvilo se o slavistickém X.

O tom, má-li spolek »raison d'être« a pod. O tom se hovořilo tak dlouho, až spolek tím zahynul. Vlastně nezahynul — nevím, jak to nazvat, prodělal cosi jako stěhování duší, převtělení — *reinkarnoval* se. Nevýznam se dost v právnických termínech, abych ten proces popsala právnicky — a nebyla jsem v Praze v době tohoto převtělování a stěhování duše spolku. Studovala jsem semestr v Berlíně — a po návratu místo literárního a řečnického spolku »Slavia« byl tu společenský klub »Slavia«. Nebyl to již spolek převahou akademický, nýbrž právě společenský, s intencemi sice podobnými — ale přece jen tu byl veliký rozdíl! Je to z těch úkazův u nás dosti četných, jak akademický princip bývá vždy nucen ke spojení s něčím jiným, prý »životnějším«. Je otázka, zda to životnější je. — —

Také při novém klubu zůstal ženský kroužek — nechodila jsem tam však často a o jeho činnosti mnoho nevím. Z Berlína jsem si přivezla mnohem větší zájem pro odbornou práci, než jsem měla před tím — a nechala jsem na čas spolkového života. A ježto jsem již začínala pomýšlet na zkoušky, neměla jsem ani valně času, zú-

častěji se klubovního života, který sledoval jistě velmi pěkné cíle, na př. připouštěl za rovnoprávné členy muže a ženy, ale přece nemohl býti týž jako akademický spolek. Měl ostatně také své X, jako stará Slavie, a procházel různými proměnami. Činnost ženského kroužku při něm se nezdála příliš velikou. Proto asi na podzim 1905 došlo k novému pokusu organisovati studentky, a to při Svazu českoslovanského studentstva. Na universitu zatím vstoupily absolventky lyceí, hlavně »Vesny«, a mezi nimi a řádnými posluchačkami docházivalo ke konfliktům, jež se při tvoření nového kroužku a při volbách do výboru nepříjemně přiosťřily. Přes to se toto nové středisko utvořilo, ale myslím, že v něm různé okolnosti, principiální i osobní, zavdávaly podnět k rozbrojům. Ježto kroužek při »Svazu« byl jen pro studentky a já jsem měla již po absolutoriu, nebyla jsem v něm nikterak činná. Za několik semestrů zanikl.

*

Když jsem měla zkoušky šťastně za sebou, začala jsem se po nějakém čase zase zabývatí o otázky organisace. Bylo to r. 1908. Přála jsem si pracovati ve spolcích, nevěděla jsem však, pro který z českých ženských spolků se rozhodnouti. Cítila jsem, že by tu mělo býti nové středisko.

V Německu tehdy vznikly spory mezi feministkami a studentkami. Mluvílo se o tom, že studentky jsou ženskému hnutí, které jim vymohlo přístup k universitě, nevděčny, protože si prostě hledí odborné práce a ženského hnutí se neúčastní. Také u nás se podobně mluvilo. S jed-

né strany feministky, s druhé studenti vytýkali nám ne-
tečnost k spolkovým zájmům. Neukazovalo se však, že
by tyto opětované výtky byly někoho polepšily. Když
se však vyskytl návrh, aby byla založena organizace, v
kterou by byly pojaty studentky i absolventky, našel
sympatický ohlas, hlavně u mladších, které si přály více
styku se staršími kolegyněmi, aby mohly lépe navazovati
na jejich zkušenosti a rady a těžiti z pomalu se tvořící tra-
dice. Konstatovaly dávno, že, běží-li o radu nebo pokyn,
mnohem raději se obracejí ke kolegyni než ke kolegovi,
a že v debatách mužských spolků mohou míti jen částeč-
nou účast, protože se obyčejně všechny otázky pro ně ji-
nak formulují.

Byly tu naproti tomu jiné, které měly již značnou zku-
šenost ze spolupráce s kolegy a při tom byly nakloněny
myšlence, založit organizaci (viz článek Hruškové) novou,
ženskou, jež by zvláštních ženských zájmů v akademic-
kém světě a v povolání si všímala a je representovala.
Feministky byly zprvu proti utvoření zvláštní organizace.
Vznikal omyl, jako bychom se chtěly úplně izolovati a ne-
všímati si ženské otázky a ženského hnutí vůbec. Měla
jsem tehdy příležitost mluvit o té věci v přednášce »O
akademicky vzdělané ženě« v Ženském klubu a na sjezdu
žen československých (o ženském studiu v Čechách) a
hleděla jsem vytknouti, že studentky nemohou býti proti
ženskému hnutí, protože jejich přístup na universitu,
k povolání a pod. jsou jistě částí ženského hnutí, ale že
jsou snad zase novým tonem v něm, jako jsou odborně
vzdělané a pracující ženy vůbec a jako je mezi feminist-
kami velmi mnoho růzností; nová organizace, o níž šlo,
že neznamená odmítavost a dokonce ne pýchu, nýbrž že

prostě formuluje nové požadavky, sociologicky i psychologicky.

V ženském hnutí hlavní slovo mají ženy starší, zkušené — akademičky jsou však většinou mladé dívky, které — sice přičiněním starší generace feministek — dosáhly všeobecného a odborného vzdělání, ale jejich názor na svět je jiný a v praxi jiné pole zájmů. Rozdílony vyplývají hlavně z dělby práce a z požadavků různých životních stadií, jež nevyklučují dohody a spolupráce s jinými ženskými spolky. To jsme měly za dostatečný důvod k utvoření nové organizace, nehledíc k ostatním momentům. Měl vzniknouti akademický odbor při Ženském klubu nebo při Ústředním spolku českých žen. Ale ježto mezi námi nebylo jednotnosti, sympathisovaly některé s tím, druhé s oním spolkem, bály jsme se, že by se myšlenka rozbila o staré třenice. Bylo několik schůzek v místnostech klubu »Slavia«, kde se věc projednávala, a konečně jsme se usnesly založiti nový spolek. Bylo zvoleno komité, jež mělo vypracovati stanovy. (V něm také učitelka sl. Plamínková.) Uveřejnily jsme prohlášení v novinách, v němž jsme zdůrazňovaly, že nechceme zrazovati od spolupráce s kolegy v jejich spolcích, ani ne od práce v jiných ženských spolcích — ale ta se má díti spolu s ostatními ve zvláštních kroužcích. Také se mluvilo z počátku o tom, neměly-li bychom založiti organizaci spolu s německými pražskými studentkami, které se o věc také zajímaly. Ale při zralejším uvážení jsme tohoto projektu nechaly, ač s možností nějakých styků se počítalo. Myslím však, že k nim nedošlo.

V říjnu 1908 se Sdružení akademicky vzdělaných žen ustavilo.

Psala jsem subjektivní vzpomínkovou črtu, u e
historii počátku organizace akademicky vzdělaných
žen na základě studia dokumentů. Snažila jsem se za-
chytiti něco z myšlenkového ovzduší oněch začátků, po-
kud jsem v něm měla účast, a ze zajímavých kontrovers,
jež se pojí ke vzniku Sdružení akademicky vzdělaných
žen. Je potěšitelné sledovati, jak se vyvíjí a stává neroz-
lučnou součástí ženského studia, a změřiti pokrok, který
se tu stal, neboť myšlenka organizace se jen velmi po-
malu vžívala v řadách studentek i v širší veřejnosti.

Ph. Dr. ANNA FISCHEROVÁ:

Z pobytu na cizích universitách.

Znám z vlastního názoru university dvou cizích zemí — Německa a Anglie. V Berlíně jsem ztrávila svůj pátý semestr, později, když jsem měla státní zkoušky i doktorát odbyty a vyučovala jsem v Hradci Králové, dostala jsem studijní dovolenou, kterou jsem ztrávila většinou v Oxfordě (až na krátký čas v Londýně). Na Berlín nepamatuji se již příliš dobře a vzpomínky na Anglii, ovšem mnohem četnější a živější, kalí mi válečná situace, která klade mezi mne a mé někdejší sympathie cos jako rozkladný element — zkresluje je. Je to způsobeno také tím, že jsem právě v Anglii zažila začátek války, že jsem vzhledem na poměry válečné přerušila své studium v Oxfordě a odjela, jakmile se naskytla příležitost, domů. Než pokusím se vyvolati a popsat trochu vzpomínek na dobu jak v Berlíně, tak v Oxfordě ztrávenou. Snad již popisem samotným vyniknou body, jež se hodí pro srovnání s našimi poměry.

Když jsem studovala v Berlíně (asi r. 1905) nebyly tam ještě studentky za řádné posluchačky připuštěny. Musily písemně žádati profesory, aby jim dovolili navštěvovati kollegia. Ve většině případů tohoto dovolení

se jim dostávalo, bylo však, tuším, několik výjimek mezi profesory.

Celkem však studentky navštěvovaly přednášky i semináře, referovaly a nemohly si stěžovati na nedostatek uznání. Někde — u porovnání s posluchači — byla v jejich postavení úchylnka, tak na př. v germanském semináři prof. Ericha Schmidta, který jsem také navštěvovala, studenti své seminární referáty nebo črty prací čtli, kdežto my jsme je odevzdávaly písemně. Celkem vzato byl tu ovšem také rozdíl vzhledem k poměrům studentek u nás, kde již byly řádné posluchačky. Ženské studium v Německu je jednak starší, jednak mladší než u nás. Humanistická gymnasia jsou tam mladší než u nás, za to na německých universitách studovalo již před tím mnoho cizinek, Slovanek i Američanek a také mnoho německých učitelek, pro něž byl již systemisován t. zv. Oberlehrerinnenexamen. Absolventek humanistického gymnasia bylo tehdy ještě poměrně málo, nevím ani, bylo-li nás v germanistických přednáškách více než pět — ale ona druhá kategorie, v níž vedle sebe kladu, jak svrchu zmíněno, různé elementy, byla velmi četná. Zajímali mne ruští studenti a studentky svým úplně zvláštním rázem, s některými z nich jsem se i blíže stýkala. Studovali většinou národní hospodářství. Tvořili cos jako své obce, uvnitř nichž byl velmi živý styk. Ruské studentky se velmi lišily od německých již svým politickým zájmem a revolučním smýšlením.

Nedělala jsem si z toho mnoho, že jsem měla v Berlíně méně práv než doma. Bylo to vyváženo možnostmi studia, daleko příznivějšími než u nás. Bohaté knihovny, universitní i seminární, skýtaly příležitost k práci důklad-

né a milé zároveň. Studium moderní filologie bylo na pražské universitě tehdy poměrně mladé, seminární knihovny byly chudé — nebylo ani spolku ani časopisu moderních filologů, vše se teprve tvořilo. To ovšem bylo v Německu zcela jiné, organizace tohoto oboru vědního byla dokonalá. Proto jsem se také zabývala velmi pilně odborným studiem, kdežto před tím v Praze se můj zájem dělil mezi ně a práci v stavovských akademických spolcích. Toho v Berlíně nebylo — studentky tehdy ještě nebyly organizovány — založily, myslím, své spolky asi v tu dobu, jako my své Sdružení. Ale sociální život universitní měl při tom mnoho rozmanitosti. Germanisté mívali týdně své »Kneippen«, k nimž však dámy nebývaly zvány. Pohostinnější k nim byli anglisté, kteří je také připouštěli do své organizace. Hospitovala jsem v anglickém semináři, jehož knihovny jsem používala, a byla jsem pozvána na předvánoční večírek, kde studenti sehráli velmi pěkně kus z předshakespearovské Anglie. I do různých jiných kroužků jsem se dostala, tak do náboženského, evangelického, kam mne uvedla jedna ze slečen, s níž jsem se seznámila na universitě a s níž jsem pak ještě dlouho korespondovala. Pamatuji se, že tam bývaly misijní přednášky a společné modlitby. Vstoupila jsem též do ženského jednoho spolku, kde byl pěkný společenský život, knihovna, taneční a recitační večírky. O ženské hnutí, jakož i o socialism a sociální reformu jsem se velmi zajímala a chodila častěji do spolkův a schůzí, pokud byla příležitost. — Měla jsem velmi mnoho známých a užívala všeho, co mi universita a pobyt v světovém středisku skýtaly. Velmi mne zajímala vysoká divadelní a hudební kultura Berlína, poznala

Jsem tam mnoho, co se až později sem na naše jeviště a do našeho kulturního světa vůbec »exportovalo« — jako bych šla před svou dobou.

Na universitě bylo několik Čechů — částečně jsem je znala z Prahy, částečně jsem se až v Berlíně s nimi seznámila. Uvedli mne do berlínského českého spolku.

Byl demokratický, jeho členové, hlavně z kruhů dělnických a řemeslnických, ale inteligentní, sympatičtí lidé. Přednášeli jsme jim — byl to, myslím, cyklus přednášek o francouzské revoluci — mně připadl Rousseau. Toto »působení mezi lidem« se mi velmi zamlouvalo. Bývalo to mým přáním v Praze, mluvivali jsme o takových plánech ve »Slavii«, ale málo z nich vešlo v platnost. — Až v cizině se mi něco z toho splnilo.

Vrátila jsem se z Berlína, posílena v odborných zájmech a v poznání toho, co je universitní studium. Neboť ač jsem velmi mnoho vedle něho poznávala a prožívala, to ve mně zanechalo nejhlubší dojem: pevná, důmyslná organizace intelektuálního světa, jeho význam v celku jiných sociálních částí, oddělení toho, co je duchové a ideální od — profaního — v daleko vyšší míře než u nás — alespoň než tomu tehdy bylo. Ale snad i dnes více tíhneme k celku, k souvislosti s ním než v Německu, kde stavovské rozdíly a stavovský element se mnohem více uplatňuje, na základě staré zděděné kultury a tradice.

Oxford.

Srovnávat ženské studium v Anglii s poměry u nás je dost nesnadné, protože universitní poměry jsou celkem jiné. Je také veliká různost v zařízení jednotlivých uni-

versit a v právech, jichž ženy na nich požívají. Musím se tedy omeziti na to, co znám, ze zkušenosti — a to je Oxford. Zřízení tamní university je podobno cambridgské, liší se od jiných ve Velké Británii. Jinde ženy mohou dosáhnouti universitních hodností »degrees«, a nosí odznaky, caps & gervus — plášť a čapku — v Oxfordu a Cambridge nikoli. Důvody se uvádívají různé, — celkem by připuštění k »degrees« v těchto místech znamenalo velmi veliký vliv vůbec na záležitosti universitní, v něž mohou její absolventi zasahovati. O věci se stále živě debatuje — někteří profesori jsou proto, aby ženám byla propůjčena rovná práva, jiní ovšem proti. Posluchačky však směji navštěvovati přednášky, semináře i laboratoře, i skládati zkoušky. Poslední dobou, právě v roce před válkou, dána jim možnost nabýti jakéhos ekvivalentu bakalaureatu, ať už »bachelor of arts« nebo »bachelor of science« — za vědeckou práci a k ní se pojící zkoušku má se jim dostati »b. sc.*) nebo b. litt.***) certificate«.

Velmi dobrá je organisace ženského studia v Oxfordě. Hlavní účast má v jeho správě t. zv. Association for the Education of Women, kterýžto spolek koncem let sedmdesátých vymohl ženám přístup k přednáškám a zkouškám. Asi od r. 1911 podléhají záležitosti ženského studia se týkající zvláštnímu sboru, složenému z členů této Association a z universitních profesorů.

Studentky jsou také členkami Association for the Education of Women a vedle toho patří ještě k některé jiné korporaci. Jsou to analogie s organisací studia mužů,

*) Bachelor of science.

**) Bachelor of letters.

kteří větší části patří ke kolejím. Studentky mají čtyři koleje: Lady Margaret Hall, St. Hughes, Somerville College, St. Hilda's Hall — a vedle toho Horne-Students Society, k níž patří posluchačky, bydlící v soukromých domech, ať už v boarding-houses (pensionech) nebo u jednotlivých rodin. V tomto spolku jsou studentky, jichž rodiny bydlí v Oxfordě, pak většinou takové, jež zde studují jen nějaký semestr, kdežto v kolejích bydlí posluchačky, které absolvují celé své studium v Oxfordě — až na malé výminky. Přijetí do kolejí je ještě jinak omezeno, v některé na př. přijímány jen anglikánky.

Poslední dobou se rozmáhaly také t. zv. »anarchistky«, které nepatřily — z vlastního rozhodnutí — ku žádné z těchto korporací. Já sama jsem byla po několik trimestrů členem Oxford-Home-Students-Society a velmi ráda na ni vzpomínám. Členství v takovém spolku poskytuje mnoho výhod, již tím, že přejímá všecko jednání s universitními úřady. Má předsedkyni, kterou členky začátkem i koncem trimestru navštěvují, s níž sdělují, které přednášky chtějí navštěvovati a která dostává také od profesorů zprávy o prospěchu posluchaček. Vyjímá se to snad školsky, jako kontrola — celkem studium v Oxfordě má svou vnější formou někdy ráz čistě školský — ale neshledala jsem, že by to v něčem vadilo. Home-students jsou vázány méně pravidly, na př. nemají povinnosti v neděli choditi do kostela, jako členky kolejí, ale jinak je v postavení studentek velmi mnoho podobnosti.

Kolejné je velmi vysoké, za přednášku týdně se platívá libra za trimestr; celkový náklad na studium jednoho roku se páčívá na 25—30 liber. V tomto obnosu jsou za-

hrnuty ovšem jen platy za přednášky, za t. zv. coaching (viz dále), eventuelně zkušební taxy.

Pobyť v koleji je různě drahý, záleží na koleji, na zařizení pokoje etc. — je mezi 100—150 librami (počítaje v to kolejně).

Svrchu zmíněný coaching je jakýs druh soukromého vyučování u profesorů, kteří v této své vlastnosti se jmenují »tutors«. Je to buď doplnění universitního studia nebo příprava k různým zkouškám nebo návod k zvláštní vědecké práci. Každá kolej má své tutors — a podobně i ženské korporace. Zde z části tento coaching obstarávají dámy. Tutor poradí, které přednášky navštěvovati, zařizuje plán studia, dává svým žákům a žačkám pokyny, jak studovati a pod.

Studentkám v jednotlivých korporacích přednášejí dámy, ale ovšem že studentky navštěvují při tom přednášky profesorů, v kolejích i v hlavní universitní budově, mohou s nimi mluvit o svých pracích, radit se s nimi a pod.; navštěvují také jejich semináře a účastní se práce zde referáty a debatami.

Je vidět, že tedy ženám je možno se uplatnit v rámci oxfordského universitního života i jako učitelkám. Pro kategorii, k níž patří, u nás ovšem není přesných paralel, protože nemáme tutors, ani kolejních přednášek, ani analogon oxfordské »Association for the Education of Women«, ani Home-Students Society, jichž starost se neomezuje na finanční stránku ženského studia, na agendu, na otázku bytovou, nýbrž také se vztahuje na vzdělání. Myslím, že tento ženský element v akademickém učitelském světě se velmi dobře osvědčuje, jednak dává nadaným ženám možnost uplatnit se a studentkám více

přímého a osobního styku s učeným světem než v prostředích jiných. Proto také nalezneme mezi Angličankami poměrně hodně vědeckých pracovníků.

Pro srovnání s našimi poměry je velmi zajímavé, že se mnoho studuje klasická filologie — mnohem více než filologie moderní, která je v Oxfordě poměrně mladého data. Velmi mnoho studentek se věnuje s úspěchem studiu starých řečí, literatury, historie a archaeologie — vrací se jistě úplně námitky, že by ženám chyběl smysl pro antiku! Tato výtka, dříve tak často pronášená, snad ve světle těchto a podobných faktů pozbývá významu. Jako by vůbec existoval zvláštní talent k tomu či onomu předmětu a nebyly to velmi často vlivy prostředí a tradice, jež úspěch určují! Vztah k antice hraje celkem velikou úlohu v anglickém duchovním životě, odtud posílá a oživení zájmu o ni.*)

Pro Oxford jsou spíše charakteristické theologické a různé druhy duchovních věd než matematika a přírodověda, jež se mnohem více pěstují v Cambridgi. Studium je buďto přesně odborné, omezené na jeden, dva předměty si příbuzné (honour-school), nebo je možno brát skupiny, v nichž je mnoho i různorodých předmětů a menší specialisace (pass-school). Kursy trvají 3—4 roky, podle předmětů.

Z vlastní zkušenosti mohu upozornit na zvláště zajímavé zařízení v Oxfordě. Jsou to t. zv. »postgraduate courses« — t. j. kursy pro lidi, kteří universitu již absolvovali a vrací se na ni z vědychtivosti, často z prak-

*) Při tom se ovšem také mnoho diskutuje o právech starých jazyků ve školství, o reformě střední školy etc.

tických důvodů. Jsou systemisovány zvláštní zkoušky pro ně — z archaeologie, anthropologie, geografie, národního hospodářství, politické vědy, paedagogiky. Předpokládá se alespoň rok pobytu v Oxfordu — ovšem že ne pouze rok studia. Kdo s úspěchem složí zkoušku, obdrží diplom toho kterého kursu. Vedle četných graduovaných lidí jsou mezi kandidáty i dělníci, kteří se připravují k nějaké správní úloze v organizaci. Studují většinou národní hospodářství. Někteří z nich se však po absolutoriu vracejí k své práci. Jsou to většinou velmi snaživí, inteligentní lidé. Ruskin pro ně založil zvláštní kolej, t. zv. Ruskin-College, kde bydlí a spravují se svým řádem, velmi liberálním.

Povolání, jimž se ženy s akademickým vzděláním mohou věnovati v Anglii, je ovšem mnohem více než u nás. Vedle učitelek, ať už středoškolských nebo kolejních a lékařek, je řada sociálních pracovníc, bibliotekářek, žen právnicky a politicky vzdělaných a činných, honorovaných spolupracovníc o vědeckých dílech i sekretářek, asistentek v museích a pod. Je dost často, že se přechází z povolání do povolání, od učitelství třeba ke knihovnictví atd., protože Angličanky jako Angličané kladou veliký důraz na vnitřní uspokojení a vztah k práci — a mají zcela jinak již zavedené zprostředkování práce.

Ale v Oxfordě se skýtá příležitost nejen ke studiu, ale také k jiným druhům poučení a zdokonalení, k zábavě a osvěžení. Je to skutečně místo přípravy pro vědeckou práci a i pro různé sféry kulturního života. Na př. se cvičí studenti a po jich vzoru i studentky v umění řečnickém a v debatování. Studenti mají universitní debatní klub,

posluchačky pak mezikolejní debatní spolek, kde přicházejí nejrůznější otázky na přetřes. Velmi často se rokuje o volebním právu žen, o otázkách sociálního zákonodárství, o zvláště anglického charakteru a pod. Řečnice bývají určovány předem, mají za úlohu osvětlit věc s různých hledisk, pak obyčejně přistupuje volná debata. Jednotlivé koleje mívají pak vedle toho diskusse. V jedné z nich býval i občas »parlament«, totiž členky se podle svého přesvědčení dělily v skupiny liberálů a konservativců, určilo se, kdo má dávat předsedu, kdo vůdce oposice a pak se debatovalo o běžných politických otázkách. Také pro činnost sociální se mnoho dívek připravuje již za doby svého studia: pořádají besídky s literárním a hudebním programem pro dělnice, zvou je v některé sváteční dny k projížďce na loďkách atd. Sdružené ženské spolky akademické v Anglii založily v Londýně settlement, jež je střediskem sociální práce.

Veliké oblibě se těšovalo ode vždy mezi oxfordskou akademickou mládeží divadlo. Tato stará tradice působí také na nejmladší část Oxfordu, na studentky. Jak v kolejích, tak v »Society of Oxford Home-Students« se hrává divadlo, zvláště o repraesentačních večírcích. Bývají tu provozovány hry nejrůznějších druhů, některé mají historickou cenu a význam, tak různé »miracle-plays« a renaissance dramata — jindy však se hrávají kusy veselého rázu, parodie na antické motivy, na ženské studium a p.

Studenti vystupují se svými dramatickými produkcemi více do popředí. Mají divadelní společnost, jež každoročně studuje nějaké cenné literární dílo, buď antické (v originále) nebo anglické, ať již Shakespearovo nebo jiné.

V Oxfordě bývá často příležitost seznati krásné uká-
zky moderního umění hereckého — nejen diletantského.
Viděla jsem tam hry dublinské herecké společnosti; kusy
samy byly sice psány anglicky, ale z části irským dia-
lektem a jejich náměty byly čerpány z irského života.
Hra Irů vynikala neobyčejnou sladčností, přirozeností a
nevťiravostí. Jindy zase jsem měla příležitost viděti Euri-
pidovy tragedie v anglickém překladě, provozovala je
společnost, jež se omezuje na řecká dramata (Greek
Plays Society).

Požitků uměleckých skýtá Oxford vůbec dost, před-
pokládá ovšem vytříbený vkus. Častěji sem zavítají hu-
debníci světového jména a pořádají koncerty. A pak město
samo, staré malebné koleje s velkými, krásnými zahra-
dami, obrazárny v museu a jednotlivých kolejích, v nichž
je mnoho vzácných obrazů a skizz — vše je plno popudů
pro fantasií, krasocit a útěk ze skutečnosti.

Odchýlila jsem se však trochu od svého tematu,
popisu života studující mládeže v Oxfordě. Neuvedla jsem
dosud jednu důležitou jeho složku: sport. Hrává se tenis,
hockey, pěstuje se jízda na kole, důležitá proto, že před-
nášky bývají v různých kolejích, takže kolo je význam-
ným komunikačním prostředkem, přes to, že poslední
dobou zavedeny autobusy. Sport však pro Oxford ty-
pický je veslování, vesluje se v létě i v zimě, dovolili
jen trochu pohoda. Za teplého počasí bývá feka plna
drobných loďek, někdy se na nich pořádají delší společné
výlety, picnicy a pod. Jednou do roka bývají veslařské
závody mezi oxfordskými a cambridgeskými studenty.

Společenský styk mezi studentkami je velmi čilý,
zvou se často na čaj a jinak jednotlivě nebo v celých

kroužcích; v kolejích je toho zvláště mnoho, ač i Home-
Students se mnoho stýkají vespolek. — Navštěvovat stu-
denty je dovoleno většinou jen v průvodu garde-dámy.
(Oxford není tu typickým představitelem anglických
zvyků, mnohem liberálnějších). V přednáškách je mezi
posluchači různého pohlaví málo styku, vlastně mnohem
méně než zde u nás — ač se zdá, že tyto starší přísnější
formy již ustupují. Velmi přátelský je též styk poslu-
chačů i posluchaček s profesory, kteří je častěji zvou do
svých domů. — Některé universitní kluby, jako americký,
pěstují však více kolegiální styk se studentkami.

Karakteristický, jistou měrou příkladný a od našich
poměrů odlišný rys ženského studia v Oxfordě je jeho
pevná organisace. Kolik u nás naleznete studentek, jež by
jejímu významu porozuměly a jí se účastnily! Nebo i při-
slušnice jiných stavů nemají téměř pro ni pochopení.
Takových je jinde málo. A proto naleznete jinde —
podle mých zkušeností právě v Oxfordě — tolik stu-
dentek správně chápajících problémy svého stavu, své
osobnosti, svého národa. Organisace disciplinuje a vy-
chovává, vřazuje do určité souvislosti a dává našim ener-
giím přiměřený směr. U nás bylo tolik bojů o Sdružení —
a přece, kolika momenty můžeme jeho existenci ospra-
vedlniti ponkazem na věci jinde!

Zajímavá je též všimnouti si náboženského rázu
Oxfordu. Mezi studentstvem má přívržence náboženské
hnutí studentské, také u nás existující. Převahou je ox-
fordské publikum anglikánské a to směru t. zv. high-
church, jenž ceremoniami připomíná katolicism. Ovšem je
tu také mnoho »non-conformists«. Poslední dobou se pra-
covalo též o soustředění katolíků, alespoň mezi student-

kami. Celkem je vůbec v oxfordské atmosféře něco náboženského, nadsvětského, mystického. Mužské koleje bývaly dříve kláštery — a cosi středověkého, až mníšského zůstalo v ovzduší.

A mezi ženami, jež studují v Oxfordě, ať již se hlásí k té či oné církvi, je náboženský život velmi intenzivní. Poslední dobou některé odcházely do klášterů katolických nebo anglikánských. V tom je málo podobnosti s našimi poměry.

Mluvívá se mnoho o anglické praktičnosti, objektivnosti, ba materialismu. Oxford není místo, kde by tyto vlastnosti vystupovaly. Je velmi těžko mluvit celkově o charakteru a psychologii velikého kulturního národa. Ale přece lze říci, že u veliké části Angličanů vystupuje jako charakteristický rys niternost a mysticism. A Oxford je jako by exponentem těchto vlastností, právě jako individualismu a humanismu, příznačného pro určitou část Angličanů.

Běžný předpoklad, rozšířený hlavně v Německu, o Anglii je na př., že se na tamních univerzitách vědecky nepracuje. Každý, kdo přijde do Oxfordu, nevěnuje se ovšem intenzivnímu vědeckému studiu, — ale kdo se mu oddat chce, má zde k němu nejlepší příležitost, homogenní duchovou atmosféru a se strany profesorů poučení a návod, více než kde jinde. Individualitě se věnuje mnohem větší pozornost než kde jinde. — Vnější formám je ovšem třeba zvyknouti, jsou jiné než u nás —

Jakás francouzská kniha zve Anglii »l'île incon nue«. Je to pro stanovisko veliké části pevniny příznačné, myslím, že je málo popisů, jež by vlastnosti Angličanů správně vystihovaly. Je tak málo toho, oč bych dovedla své

představy o Anglii v představách jiných lidí opřít, že již tím — právě jako válkou — její obraz se mi stírá a mizí, a že chvílemi mně připadá také jako »l'île incon nue«. Snad je chyba ve mně.

Tím snad lze omluviti kusost mých záznamů o ní.

Bylo by zajímavé srovnat zkušenosti z Německa a z Anglie. Mnoho nemohu říci, protože jsem každou zemi poznávala za jiných okolností — vnějších i osobních. Berlín je světové město s univerzitou, Oxford je universitní město *κατ' ἐξοχήν*, které by bylo vhodněji srovnati s obdobným místem v Německu. Německo jsem poznávala jako studentka v oboru německé a klasické filologie v pátém semestru, Oxford jako »postgraduate student« a člen anthropologického kursu, zahrnujícího v sobě celou řadu cenných přednášek o primitivních společnostech, náboženstvích a kulturách. Německo mně více imponovalo svým systémem vědním a universitním, Anglie více jednotlivci a individualismem, jenž se i ve vědě začíná projadřovat.

V povaze obou národů je mnoho podobnosti — škoda, že je dělí tolik nevráživosti! Jen jeden rys vytýkám: University u obou se vyznačují velmi vyvinutým stavovským vědomím, v Anglii ještě více než v Německu. To sděluje svůj ráz též ženskému studiu.

Poměr k lidu, k sociální otázce se při tom zcela náležitě řeší, hlavně popularisací vědy a činnou účastí v sociálním hnutí. U nás je tohoto stavovského vědomí i stavovské solidarity méně, a kde je, tam se ubíjí. Vše tóno

v ovzduší měšťácké a úřednické kultury. I feminismu se sděluje. Je v tom nebezpečnost pro ženské studium a ženské hnutí vůbec. Jen řádnou správou a organizací mu můžeme čeliti, abychom vypěstily správnou ethickou tradici feminismu a pracovaly k mezinárodní dohodě v ženském světě.

—M.—

M

Ani v rodině životě neujdeme dem, kteří tvoří přirozeně ve sp

Princip poskony Vesmíru, miluj ty, kteří

Různí jsou